

BERGAMA KÖYLÜ HAREKETİNİN DÜNÜ VE BUGÜNÜ BERGAMA PEASANT MOVEMENT FROM PAST TO TODAY

Füsun KÖKALAN ÇIMRIN¹

Öz

1990'lı yılların başında, neredeyse küresel sosyal hareketlerin dünyada gözlemlenmeye başlamasıyla eş zamanlı olarak ortaya çıkan, Bergama köylü hareketi, Türkiye'deki sosyal hareketlerin tarihçesi ve günümüzdeki konumu açısından oldukça büyük önem taşımaktadır. Ülkemizdeki sosyal hareketlerin görünümleri, örgütlenme yapıları, süreklilikleri ve özellikle de aktivistlerinin yapısı göz önünde bulundurulduğunda, Bergama hareketinin farklılığı da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Hareketin başlangıcından itibaren gerek medyada gerekse sosyal hareketler ailesi içerisinde yaratmış olduğu etki, hareketi hem Türkiye'de hem de dünyada yankı uyandırabilecek bir meşruiyete ve kitleselliğe ulaştırmıştır. Şiddete dayalı olmayan eylem biçimiyle Bergamalı köylüler, seslerini tüm dünyaya duyurmayı başarmışlardır. Hatta bu başarı hareketi, günümüze kadar şiddet, baskı ve zor kullanan birçok hareketin önüne taşımayı başarmış ve daha çok insanın ilgisini / desteğini sağlayarak, Cumhuriyet tarihindeki en bilinen ve kabul gören eylemler arasında birinci sıraya taşımıştır.

Başlangıçta hem akademik alanda hem de gündelik yaşamda büyük bir ses getiren Bergama köylü hareketine ilişkin olarak günümüzde pek bir bilgi ve çalışmaya rastlanmamaktadır. Ancak bölgede başlangıçta sekiz yıllık bir süreç kapsamında tamamlanması planlanan siyanürlü altın arama çalışmaları artan bir ivme ile devam etmektedir. Sonuçta bu çalışmada günümüzde gelinen noktada Bergama köylü hareketinin ne durumda olduğu ve bu hareketi mobilize eden aktivistlerin bugünkü toplumsal koşullarının sorgulanmasının temel alındığı ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Bergama Köylü hareketi, sosyal hareketler, siyanür, siyanürlü altın madenciliği.

Abstract

Bergama Peasant Movement starting almost at the same time with observing global social movements in the world in the early 1990's, is critically important in terms of the history and current position of social movements in Turkey. When views of social movements in our country, organization structures, continuities, and especially structure of activists are taken into consideration, the difference in Bergama Movement arises spontaneously. The effect on both media and social movement family from the beginning of the movement provides the movement to be accepted by mass in both in Turkey and around the World as legitimate. With non-violent action style, Bergama villagers were successful to reach their voices to the whole world. Because of this success, this movement is accepted as a leading movement when compared with the other movement using violence, coercion and force and it is interested / supported by many people. This movement is accepted as the most known and accepted movement among the movements in the history of Republic.

Nowadays there are almost no information and no study about the Bergama Peasant Movement creating a big impact in both academic field and daily life in the beginning of the movement. However, gold seeking works with cyanide which are originally planned to be completed within the eight-year continues with increasing momentum. In conclusion, this study aims to show the current position of Bergama Peasant Movement and to examine the present social conditions of Bergama activists who mobilized this movement.

Key Words: Bergama Peasant Movement, social movements, cyanide, gold mining with cyanide.

¹ Öğr.Gör.Dr., 9 Eylül Üniversitesi İzmir Meslek Yüksek Okulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümü,
fusunkokalan@gmail.com

Giriş

1989 yılında Bergama’da yer alan toplam on yedi köyün ortasında kurulmaya başlayan siyanürlü altın işletmesi, Türkiye’deki ilk altın arama ve çıkarma faaliyetlerini bünyesinde barındıran bir işletmedir. Tarım ve hayvancılığın egemen olduğu kırsal alanda alternatif bir üretim sektörü olarak devreye giren altın madeni, kurulduğu ilk andan itibaren kırsal yapıda önemli dönüşümlerin yaşanmasının kapılarını aralamıştır. Güvencesiz ve emek yoğun bir sürece dayanan tarımsal faaliyetlerle karşılaştırıldığında güvenceli ve nispeten daha kolay bir sektör olarak karşımıza çıkan maden işletmesi, tüm bu avantajlarına rağmen, topraklarında konumlanmış olduğu köylerdeki yerel halktan oldukça büyük bir tepki almıştır. Köylülerin refah koşullarının ve yaşam kalitesinin daha iyi hale getirilmesi olanağına karşın Bergamalı köylüler madeni ilk günden itibaren reddetmişlerdir. Ortaya çıkan bu durumun sebebi ise çıkartılacak olan madenin siyanürle ayrıştırılmasıdır. Dolayısıyla daha başlangıçta söylenebilecek şey, köylülerin bir işletme olarak madene karşı çıktıkları değil, çıkarılacak olan madenin siyanürle ayrıştırılmasıdır. 1989 yılından itibaren yerel halk köylerinde kurulan bu işletmeye karşı büyük bir karşı çıkış mücadelesi başlatmıştır. Neredeyse çeyrek asırlık süreç boyunca bu direniş devam etmiştir. Ancak günümüze gelindiğinde maden işletmesinin çalışmalarını devam ettirmesine rağmen, köylülerin toplumsal mücadeleden el çektiklerini görmekteyiz. Bugün mücadele yalnızca hukuksal olarak devam etmektedir. İşte bu sebeple elinizde bulunan çalışmanın temel amacı, çeyrek asırlık mücadele sürecinden sonra hareketin bugün geldiği durumu anlamaktır. Madene karşı başlatılan toplumsal mücadelenin dönüşüm sürecini takip etmek, bu çalışmanın ana kurgusunu oluşturmaktadır.

Ancak böylesi bir çalışmayı gerçekleştirirken, ele alınan fenomenin henüz kendisinin de çok yeni bir toplumsal gerçeklik olduğu gerçeğini de göz önünde bulundurduğumuzda bir takım sorunların ortaya çıktığını söyleyebilmekteyiz. Bu anlamda karşılaşılabilecek ilk sorun hem hareketi hem de köylerin geçirmiş olduğu toplumsal dönüşümü açıklayan literatürün yetersizliğidir. Hareketin tarihçesi hakkında yapılmış özgün araştırmalar (Özen,1999; Akdemir; 2011; Balta, 1999) mevcut olsa da elimizde bulunan literatür ne yazık ki yetersizdir. Diğer yandan bu çalışma açısından belirtilmesi gereken önemli bir ayrıntı daha vardır. Bu çalışma Bergama’daki toplumsal hareketin durumunu saptamak için yürütülmüş olan başlı başına bir araştırma değildir. Bölgedeki toplumsal değişmeyi anlamaya yönelik olarak yürütülmüş olan daha başka bir araştırma kapsamında toplanan verilere dayanmaktadır.² Derinlemesine görüşmelerin yapıldığı çalışmada temel olan kırsal alandaki toplumsal dönüşümü anlamaktır. Ancak tüm görüşmelerin neredeyse tamamında toplumsal mücadeleden kesitler yer aldığı için konuya ilişkin veriler böylesi daha başka bir çalışma altında değerlendirilmiştir.

Yakın tarihimizin en dikkat çeken toplumsal karşı çıkışlarından biri olarak kabul edilen Bergama köylü hareketini anlamak ve açıklamak için öncelikle bölgedeki altın arama çalışmalarının meydana geliş sürecinin izlerini takip etmek gerekir.

Çevre konusu hem gündelik yaşamda hem de akademik alanda daha çok mühendislik alanı ile ilişkilendirilmektedir. Çevre sosyolojisinin tarihçesine bakıldığında ise çok eskilere gitmeye gerek yoktur. Biyofiziksel dünyanın toplumsal yapılar üzerindeki etkinliğini konu edinen araştırmaların miladı 1970’li yıllara dayanmaktadır. Sosyal bilimlerin daha insan

² Bu araştırma 2013 Temmuz ayında tamamlanmış olan ve 9 Eylül Üniversitesi BAP Koordinasyon birimi tarafından desteklenen çalışmadır. BAP tarafından desteklenen araştırmanın konusu bölgedeki toplumsal değişmeyi görünür kılmaktır. “Siyanürlü Altın Madenciligi ve Toplumsal Değişme/Bergama Örneği” isimli çalışma sırasında toplumsal mücadeleye ilişkin verilerde toplanmış olduğundan, elinizdeki bu çalışmada bu verilerden yararlanılmıştır. Dolayısıyla proje kapsamında derinlemesine görüşmelerin yürütülmesi ve görüşmelerin çözümlenmesi konusunda ortak çalışılan Yrd. Doç Dr. Esin CANDAN’a teşekkür ederim.

merkezli bir anlayıştan doğa merkezli bir anlayışa doğru evrilmesi ile birlikte sosyal bilimlerin de giderek daha fazla oranda çevre konusuna ilgi duyduğunu görmekteyiz. Bu anlamda yapılan ilk çalışmalar (Catton&Dunlop 1978,1979; Kovel 2005; O'Connor 2000; Beck 2004 vd.) büyük ses getirirken, çevresel yıkımlara karşı yürütülen toplumsal mücadeleleri de önemli ölçüde dönüştürmüştür. Ülkemizde de çevre sosyolojisi oldukça yeni bir disiplindir. Bu alanda yapılan mevcut çalışmalara karşın (Çoban 2010, 2002, 2004; Adak 2010; Tuna, 2006, 2012; Bıçkı, 2011 vd.) alan henüz “yeni” olarak adlandırabileceğimiz bir arka plana sahiptir.

Klasik sosyolojik perspektifte toplumsal olgular yine toplumsal fenomenler aracılığıyla açıklanır. Ancak 1970’li yıllardan sonra hem sosyoloji disiplini içerisinde hem de dünya tarih sahnesinde yaşanan önemli dönüşümler bize durumun böyle olmadığını göstermiştir. Toplumsal olgular ve dönüşümler üzerinde biyofiziksel unsurların da önemli derecede etkili olduğu gerçeğini artık kavramış durumdayız. Elinizdeki bu çalışma da kırsal alanda kurulmuş olan bir işletmenin çevre kaynaklı zararı sebebi ile hayata geçirmiş olduğu toplumsal mücadelenin seyrini takip etmek esastır. Dolayısıyla bu çalışmanın ülkemizdeki çevre sosyolojisi çalışmalarına da bir katkı sağlaması muhtemeldir.

Madenin Açılışı ve Toplumsal Mücadelenin Başlangıcı

İzmir’in Bergama ilçesinde yer alan toplam on yedi köyü doğrudan ve etkin bir biçimde dönüştüren siyanürle altın arama çalışmaları 1990’lı yıllarda başlamıştır. 1989 yılında Ezcacıbaşı Endüstri Hammadde Sanayi A. Ş. tarafından alınan altın arama ruhsatı, daha sonra çok uluslu bir şirket olan Eurogold Madencilik A.Ş. ye devredilmiştir. Eurogold’un Bergama bölgesindeki maden projesi yaklaşık 2.5 milyon ton altın için sekiz yıllık bir süreci kapsamaktaydı. Ancak bugün bilindiği üzere aradan geçen yirmi yılı aşkın süreye rağmen altın arama ve işleme faaliyetleri yeni rezerv alanlarının tespit edilmesi ile birlikte artarak ilerlemektedir.

Yaşamlarını daha çok çiftçilik (tütün ve pamuk) ve büyük baş hayvancılıkla sürdüren Bergama köylüleri başlangıçta topraklarında altın çıkarılacağını ilk duyduklarında sevinirler. Topraklarının değerlendirileceğini ve en azından çocukları için yeni iş olanaklarının yaratılacağını varsayarlar. Ancak bölgede yer alan Ovacık, Çamköy ve Narlıca köyleri arasında kalan alanda faaliyet göstermek isteyen Eurogold’un yeraltından çıkaracağı altını siyanürle ayrıştıracağı (siyanürlü liç yöntemi) ve siyanürlü atık suların kendi topraklarında atık göller biçiminde depolanacağı haberini aldıklarında sevincin yerini korku ve endişe almaya başlar.

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi ve Çevre Mühendisliği tarafından bölge için hazırlanan ilk ÇED raporunda yer alan “siyanürlü altın elde etmek zararsızdır” ibaresi ile şirket konumunu meşrulaştırarak, köylülerin bölgedeki arazilerini yüksek fiyatlarla satın almaya başlamıştır (Özer, 2011a: 32). Eurogold’un maden çalışmaları için gerekli izin ve lisansların bir kısmını alması ile neredeyse eş zamanlı olarak Bergama köylülerinin siyanürlü altın madenciliği konusundaki bilgilenme süreçleri de başlamıştır. Üniversitelerden gelen akademisyenler ve köylerde yapılan paneller sonucunda yerel halk topraklarında başlatılan altın arama çalışmalarının kendilerine, ürünlerine, doğaya ve gelecek nesillere verebileceği zararlar konusunda bilgi edindikçe madene karşı örgütlenmeye başlamışlardır. Köylülerin siyanürlü liç yöntemi hakkında bilgi edinme ve madene karşı örgütlenme süreçlerinde ise dönemin Bergama Belediye başkanı (Sefa Taşkın) başta olmak üzere bazı yerel politikacı ve bölgenin çeşitli kanaat önderlerinin (Oktay Konyar, Birsal Lemke, Senih Özay vd.) etkisi söz konusudur. Mücadelenin bu erken döneminde özellikle de kanaat önderlerinin çabalarıyla³

³ Örneğin, 15.03.1994’de Oktay Konyar’ın başkanlık görevini üstlendiği Bergama Çevre Derneği, Çamköy’de bin kişinin katılımı ile “*Siyanürlü Altına Veda*” paneli düzenlemiştir. Bu panele Belediye başkanı Sefa Taşkın’ın daveti ile Münih Teknik Üniversitesi’nden Prof Dr. Friedhelm Korte gelmiştir. Korte siyanür ve onun çevreye

mobilize olmaya başlayan toplumsal muhalefet bağlamında dillendirilen temalar çevre ve doğanın korunması olsa da Bergama köylülerinin esas amaçlarının yaşam haklarını korumak ve sürdürmek olduğu söylenebilir. Dönemin belediye başkanı olan Taşkın'ın da ifade ettiği üzere “Bergama halkının siyanürlü altına karşı sürdürdüğü mücadele bir çevre hareketi ya da bir çevre savaşımında çok, bir yaşam kavgasıdır” (1998:121). Ancak böylesi geniş ve sürekliliği olan bir toplumsal hareket, salt yaşam hakkı üzerinden mobilize olmamış, beraberinde çevre korunması, neo-liberal düzen eleştirisi ve anti-emperyalizm mücadelesini de sürdürmüştür (Özen, 2009). Çünkü söz konusu olan ve karşı çıkılan şirket, küresel dünyanın dinamiklerinden biri olan çok uluslu bir şirket olunca, mücadelenin böylesi biçimlenmesi de kaçınılmaz olmuştur.

1994 yılına gelindiğinde çevre bakanlığının madenin aktif olarak çalışmasına “olur” izni vermesi ile birlikte Bergama köylü hareketi de hem kendi dinamikleri açısından hem de Türkiye’deki sosyal hareketler ve hak arayışı mücadelelerinin tarihi açısından oldukça dikkat çekici ve renkli bir döneme girmiştir. Bir taraftan madenin faaliyetlerinin durdurulması için hukuk mücadeleleri devam ederken, diğer yandan köylüler de artan bir biçimde kendi mücadelelerini örgütlemiştir.

Bergama köylü hareketinin bu ilk döneminde köylüler, toplumsal mücadelelerini kullandıkları ilginç protesto teknikleri ile tüm dünyaya duyurmayı başarmışlardır. 16 Şubat 1996’da ülkenin değişik bölgelerinden gelen çevre grupları ile birlikte Eurogold’un genel müdürü Jack Testard sembolik olarak katranlanıp, kuş tüyüne bulanarak, Bergama’dan kovulmuştur. Bergama köylülerinin gerçekleştirmiş oldukları bu sembolik protestolar devam ederken maden işletmesi de çalışmalarını hızlandırmıştır. Bölgede köy muhtarlarının karşı çıkmalarına rağmen şirketin Orman Genel Müdürlüğüne ağaç bedellerini ödemesi ile birlikte sahada tespit edilen 2400 ağacın kesimine başlanmıştır. Çevre Bakanlığı ve Orman Genel Müdürlüğüne yapılan tüm itirazlara rağmen durdurulamayan ağaç kesimleri sonucunda köylüler Çanakkale-İzmir karayolunu yedi saatliğine trafiğe kapatmışlardır ve yapılan bu eylemden kısa bir süre sonra 23 Kasım 1996’da da Bergama köylüleri belden yukarıları çıplak bir şekilde altın madenine karşı bildiri dağıtmışlardır (Özer, 2011a: 34-37). Farklı toplumsal grupların (çevreciler, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları, sendikalar vb.) katılımı ve desteği ile Bergama köylü hareketi ideolojik, teknik ve maddi kaynaklar açısından büyük bir gelişme göstererek her geçen gün eylem repertuarını çeşitlendirerek, konu ile ilgili olan ya da olmayan tüm odakların dikkatini çekmeyi başarmıştır.

Meydana gelen renkli protestolarla dikkat çeken Bergama köylü hareketinin 1996 yılının ikinci yarısından itibaren hızlanan ivmesi, bu toplumsal mücadelenin kamuoyu ve medya tarafından yalnızca ilgisini çekmekle kalmamış aynı zamanda sempatisini de kazanmıştır.⁴ Ancak hareketin hızlanan ivmesi, bu örgütlülüğünü çok uzun süre sürdürememiştir. 1999’lu yılların başlarında maden ocağının çalışmaları ve bu toplumsal mücadeleye karşı başlatılan çeşitli karşı cephelerin çalışmaları sonucunda ne yazık ki hareket zayıflama sürecine girmiştir. Bergama köylü mücadelesinin bu zayıflama sürecine girmesinden önceki dönemde (1990-1996 Nisan) yukarıda da ifade edildiği üzere gözlemlenen renkli protestolarla birlikte dikkat çeken diğer bir unsur, yürütülen hukuk mücadelesidir. Özellikle de Avukat Senih Özay tarafından madenin durdurulması ya da

verebileceği zararlar konusunda köylülere bilgi vermiştir. Diğer yandan hareketi başından beri destekleyen Avukat Senih Özay 1994 yılında kendisi ve 652 Bergama köylüsü adına İzmir İdare mahkemesinde Eurogold’un faaliyet izninin iptali için dava açmıştır.

⁴ Bergama köylü hareketinin medyadaki etkileri ile ilgili yapılan çalışmalar mevcuttur. Bkz. Yağlı Soner, (2011), “Bir Direniş ve Karşı Direniş Olarak Bergama: Gündelik Hayat Kurgusunda Medyanın Toplumsal Bir Muhalefet Bilici Oluştur(ama)masına Eleştirel Bir Değerlendirme”, Uluslararası Bergama Sempozyum Bildiriler Kitabı, Cilt II ve Özen 2009.

kapatılması yönünde sürdürülen hukuk mücadelesi sonucunda mahkemelerin verdiği yürütmeyi durdurma kararlarına rağmen hükümetlerin yargı kararlarının aksine çalışma izni verme yönündeki tutumları, harekete yeni bir temanın da eklenmesini mümkün kılmıştır. Hareketin aktörleri yaşam hakkı, doğanın korunması, çevre tahribatı, neo-liberal politika karşıtlığı temeline bir de hukukun üstünlüğü ve demokrasi taleplerini de eklemeyi başarmışlardır (Özen, 2009). Aslında Bergama'daki mücadelenin eksenini yalnızca tek bir tema etrafında toplanıp kalmamıştır. Çünkü buradaki mücadele kamusal yaşamın tüm boyutlarını kapsamıştır (Holzer, 2004: 368).

Senih Özay tarafından 1994 yılında açılan ancak 1997 yılında sonuçlanan dava sonucunda İzmir 1. İdare mahkemesinin Bergama'daki altın arama çalışmalarına yönelik olarak verilen kararı aslında durumu net bir biçimde özetlemektedir.

“Anayasanın 17. maddesinde herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına ve 56. maddesinde herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Siyanür liçi yöntemi ile altın madeni işletmek, yapılacak denetime güvenip, risk azaldı demek mümkün değildir. Bu yöntemle maden işletilmesinde kamu yararı bulunmamaktadır” (Özer, 2011a: 38).

Mahkeme tarafından alınan bu karara rağmen maden ocağı çalışmalarını özellikle de mevcut hükümetlerin destekleri ve verilen özel bakanlar kurulu izinleri ile sürdürmüştür. Yapılan yasal düzenlemelere rağmen madenin çalışması, madenin yürüttüğü politikalar ve madenin faaliyetinin yürütülmesinden yana tavır takınan grupların çalışmaları neticesinde 1999 yılından sonra Bergama köylü hareketi farklı bir döneme girmiştir. Özen tarafından “hareketin zayıfladığı” dönem (2009) olarak ifade edilen 1999-2005 yılları arası dönemde özellikle de “ulusal çıkarlar”, “ekonomik kalkınma” ve sürdürülebilir kalkınma” (Kaypak, 2011) söylemleri ile Bergama köylü hareketi zayıflamıştır. Hareketin zayıflama sürecini elbette ki, yalnızca dışsal dinamikler bağlamında açıklamak doğru değildir. Başlangıçta hep birlikte toplumsal mücadeleyi örgütleyen yerel halk arasında da yaşanan ikilemler (çevreciler-madenciler) sürecin zayıflamasına katkı sağlamıştır. Bergama köylü hareketinin 1999 yılından sonraki dönüşümünü açıklamak üzere temel aldığımız içsel ve dışsal kaynakları ise kısaca açıklamak yerinde olacaktır. Dışsal faktörlerden ilki, bir taraftan kamuoyu diğer yandan da Bergama köylülerini de etkileyen TÜBİTAK raporudur. 1999 yılında Başbakanlığın TÜBİTAK'tan Bergama Ovacık madenindeki risklerin giderilip giderilmediği yönünde istediği raporun sonucu aşağıdaki gibidir;

“...tesiste insan ve çevre sağlığını tehdit ettikleri öne sürülen risklerin tümüyle giderildiği ya da kabul edilebilir limitlerin çok altına çekildiği, bunun sonucu olarak inceleme konusu tesisin ve aynı koşullardaki benzerlerinin çevreye uyumlu ve duyarlı birer iktisadi faaliyet olarak işletmeye geçirilmesinin sürdürülebilir kalkınma kavramı çerçevesinde ülkemiz menfaatleri yönünden uygun ve yararlı olacağı sonucuna varılmıştır” (Hablemitoğlu: 216).

Ülkemizdeki bilimsel kuruluşların başında yer alan TÜBİTAK'ın maden lehine vermiş olduğu bu karar neticesinde hem kamuoyunun hem de Bergama köylülerinin siyanürlü altın madenciliğine ilişkin görüşlerinde farklılaşmalar yaşanmaya başlanmıştır. Diğer yandan 2002 Aralık ayında “faili meçhul” bir biçimde hayatını kaybeden Necip Hablemitoğlu'nun Alman Vakıfları ve Bergama'ya ilişkin olarak yazmış olduğu kitap büyük bir etki yaratmıştır. Böylece Alman Vakıfları iddiası ile kafası karışan kamuoyunun artık Bergama köylülerine eskisi kadar sempati ile bakmaması sağlanmıştır (Özer, 2011b: 134). Çünkü Bergama köylü hareketi içinde yer alan pek çok kişi gizli örgüt kurmak, yasadışı eylemlere katılmak ve Almanya yararına casusluk yapmak iddiaları çerçevesinde yargılanmaya başlanmıştır. Dönemin Cumhuriyet başsavcısı, Necip Hablemitoğlu'nun kitabında yazdıklarını suç

duyurusu olarak kabul ederek ilgili kişiler hakkında soruşturma açmıştır. Özellikle de Bergama köylü hareketinin “dış güçler” tarafından yönlendirildiği iddiası, harekete verilen desteği önemli ölçüde azaltmıştır.

Dışsal olarak Bergama köylü hareketi bu değişkenlerden önemli ölçüde etkilenmiş olsa da toplumsal hak arayışının önüne geçen asıl engel hareketin kendi dinamiklerinden kaynaklanmaktadır. Madenin açılmasından sonra geçen zaman zarfında madende çalışan köylülerin sayısının artması hem toplumsal mücadelenin görünümünü hem de köylülerin toplumsal dokusunu değişime uğratmıştır. Bu konuda Tuna önemli bir tespit yapmaktadır. “...altın madenin kuruluş aşamasında madeni kuruluşuna karşı güçlü bir direnç gösteren ve bu alanda örnek bir çevresel örgütlenme sergileyen Bergama köylüleri, madende iş bulmalarıyla birlikte bu dirençlerinden vazgeçmişlerdir (2006: 36). Maden de çalışmaya başlayan köylülerin yüksek ücretler karşılığında istihdam edilmeleri köylülerin toplumsal dokusunu ve mücadelenin örgütlenme dinamiğini zedelemiştir. Ortaya çıkan bu ekonomik çözülme süreci köylülerin madenciler ve çevreciler olarak ikiye ayrılmasına sebep olmuştur. Başlangıçta kahvelerini ayıran köylüler zamanla birbirlerinin cenazelerine, bayramlarına ve düğünlerine gitmez olmuşlardır. 1990’lı yılların başında madene karşı başlayan toplumsal çatışma bu sefer yön değiştirmiş ve köylülerin arasında bir parçalanmaya yol açmıştır. Ayrıca madeni işleten şirketlerin köylere ve köylülere sundukları kimi olanaklar (iş, sağlık masraflarının temini, evlerin tamir ve bakım masraflarının karşılanması, bayram ve Ramazan’da yapılan erzak yardımları, ihtiyaç sahiplerine para yardımı vb.) sebebiyle de her geçen gün direnişin ve hak arayışının ivmesi azalmaya başlamıştır. Bergama köylü hareketinin tüm ülke çapında yaratmış olduğu büyük etki, çeşitli siyasal örgüt ve yapılanmaların da dikkatini bu alana kaydırmıştır. Çeşitli siyasal örgüt ve partilerin Bergama köylülerine destek vermeleri, köylüler açısından bir süre sonra negatif bir sürece dönüşmüştür. Bergama köylülerinin temel savunusu yaşam hakkı olduğu için kendilerinin kimi siyasal yapılanmalarla anılmalarından rahatsızlık duymaya başlamışlardır. “*Siyasetsiz bir mücadele*” örgütlemeyi amaçlayan köylüler, hareketin kimi siyasal yapı ve örgütlerle anılmasından rahatsızlık duyup, harekete karşı daha mesafeli durmaya başlamışlardır. Böylece toplumsal mücadele bağlamında güçlü bir örgütlülük sergileyen yerel halk köylülerde yaşanan *ekonomik ve siyasal çözülme* sebebi ile mücadeleden el çekmeye başlamıştır.

Bütün bu faaliyetlerle eş zamanlı olarak da dönemin hükümetleri de verilen yargı kararlarına rağmen madenin işletilmesinin engellenmesinin yabancı yatırımcıları ürkütebileceği gerekçesine dayanarak madeni işleten şirketlere yeni faaliyet izinleri vermiştir.

“Hükümet madenlerin işletilmesinin önünü tam olarak açabilmek üzere yeni bir maden yasası çıkarmıştır. 2004 yılında çıkarılan yeni maden yasası ile yabancı sermaye için maden alanında yatırımlar, çevrenin ve yerel halkın ihmal edilmesi pahasına daha da cazip kılınmıştır. Yeni maden yasası bir yandan daha önce koruma altında olan zeytinlikler, ormanlar, tarımsal araziler, tabiat parkları, özel koruma bölgeleri gibi alanları madencilğe açık hale getirirken, diğer yandan maden arama çalışmalarına başlamadan önce yapılması gereken çevre etki değerlendirmesini bir zorunluluk olmaktan çıkarmıştır. Ayrıca madencilik ekonomik anlamda daha cazip kılmak üzere madencilik faaliyeti yürütecek yabancı şirketlere bir takım yeni avantajlar da sağlamıştır” (Özen, 2009).

Yaşanan tüm bu olumsuz gelişmelerden sonra bugün gelinen noktada ise toplumsal mücadeledeki fiili eylemler bitme noktasına gelirken, madene karşı var olan itirazlar yalnızca hukuk alanında devam eden davalar boyutuna indirgenmiştir. İçinde yaşamış oldukları doğa, tarım ürünleri, sağlık ve köylülerin toplumsal dokusu giderek bozulmasına rağmen köylüler toplumsal mücadele etkinliğini tamamen yitirmiştir.

Değerlendirme ve Sonuç

Bergama'da 1990'lı yılların başlarında mobilize olan siyanürlü altın karşıtlığı mücadelesi başlangıçta köylülerin yaşam hakkı mücadelesi gibi yerel bir tema etrafında örgütlenmiştir. Ancak bu toplumsal hareketin kendi içerisinde taşıdığı dinamikler yerel ve sınırlı bir alanda harekete geçen bu toplumsal karşı çıkış ve hak arama mücadelesini tüm dünyaya taşımayı başarmıştır. Madeni işleten şirketin çok uluslu bir şirket olması, Bergama köylüleri açısından yaşam savunusu ile birlikte neo-liberal politika ve kurumlara karşıtlığını da beraberinde getirmiştir. Diğer yandan sürece eklenen sivil toplum örgütleri ve çeşitli çevre gruplarının da etkisiyle hareket zamanla çevreci bir kimlik de kazanmıştır. Toplumsal eylem repertuarı açısından oldukça renkli bir görünüm sergileyen Bergama köylü hareketinin hukuksal olarak verdiği mücadele de örgütlenmeye demokrasi ve hukukun üstünlüğü temalarını da eklemiştir. Böylece hareketin başlangıcından 1990'lı yılların sonuna gelindiğinde Bergama köylü hareketinin temaları, amaçları, örgütlenme yapıları ve ortaya koymuş oldukları protesto biçimleri ile dünya çevre hareketleri içindeki haklı yerini almıştır. İktidarı ele geçirmek ya da düzeni değiştirmek gibi makro amaçları olmayan bu toplumsal mücadelenin aktörleri yerel tema ve amaçlarını küresel taşımayı son derece başarılı bir biçimde gerçekleştirmişlerdir.

Milenyumun başında doruk noktasına ulaşan hareket, zamanla toplumsal mücadele alanındaki sürekliliğini ve örgütlülüğünü yitirmeye başlamıştır. Bir taraftan madenin işletilmesi gerektiği fikrini ulusal kalkınma ve ulusal çıkarlar adı altında meşrulaştırılması diğer yandan da özellikle geçen zaman içinde maden şirketlerinin uyguladığı politikalar sonucunda madende çalışan ya da madenden faydalanan köylülerin sayılarının artmasıyla da hareket çözülmeye yüz tutmuştur.

Başlangıçta sekiz yıllık bir dönem için işletmeye açılan Ovacık işletme tesisleri bugün gelinen noktada adı geçen üç köyün ortasında varlığını sürdürürken, bölgeye iki tane büyük siyanürlü atık barajı hediye (!) etmiştir. Tütüncülüğün tamamen son bulduğu, demografik değişikliklerin yaşandığı ve kırsal/geleneksel cemaat ilişkilerinin bozulduğu Bergama köylerinde yaşayan halk bahçesinde yetiştirdiği ürüne güvenle tüketmezken, evlerin çeşmelerinden akan suları içmemektedir. Madene karşı olanlar ile maden yanlısı olan köylüler arasında yaşanan çatışmalar bugünlerde yavaş yavaş giderilmeye çalışılmış olsa da, köylülerin arasında görünmeyen sınırların varlığı hala söz konusudur.

Bergama'da Ovacık'tan sonra şimdi de Kozak bölgesinde yeni altın rezervlerinin bulunması ile siyanürlü altın madenciliği varlığını güçlendirmektedir. Bergama köylüleri, özellikle de hukuk alanında elde edilen yürütmeyi durdurma kararlarına rağmen ocağın işletilmesi ve köylüler arasında yaşanan çatışmalar dolayısıyla bugün bir yenilmişlik duygusu içindedirler. Ekonomik çözümlenin büyük oranda yönlendirmiş olduğu öğrenilmiş çaresizlik durumu, toplumsal mücadelenin de seyrini açıklamaya muktedirdir. Sonuçta bugün gelinen noktada Bergama'da toplumsal mücadele alanındaki fiili eylemlerin son bulduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Akdemir, Özer, (2011a) Anadolu'nun 'Altın'daki Tehlike-Kışladağ'a Ağıt, İstanbul: Evrensel Basım ve Yayım.
- Akdemir, Özer, (2011b) Kuyudaki Taş-Alman Vakıfları ve Bergama Gerçeği, İstanbul: Evrensel Basım ve Yayım.
- Bıçkı, Doğan,(2001), Batı Düşüncesi, Liberal Kapitalizm ve Çevre, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi(2) syf: 33-42.

- Catton, William, Dunlop, Riley, (1978), "Environmental Sociology: A New Paradigm", The American Sociologist, Vo.13 (February),41-49.
- Catton, William, Dunlop, Riley, (1979), "Environmental Sociology", Annual Review of Sociology, Vol. 5, , pp. 243-273. <http://modernsocieties.files.wordpress.com/2008/04/environmental-sociology-dunlap-catton.pdf>. Erişim: 12.01.2013.
- Çoban, Aykut, (2004),Çok Uluslu Şirketler- Ekolojik Zarar İlişkisinin Ekonomi Politikği, Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar: Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetmel Perspektifler, Ed.M.C. Marın-U.Yıldırım, İstanbul , Beta Yayınları.
- Çoban, Aykut, (2012)"Ekolojik Tartışmalar Bakımından Marx'ın Düşüncesinin Değeri" Kurtuluş, Sayı:2 Temmuz 2012, syf: 93-104.
- Çoban, Aykut,(2002), Çevreciliğın İdeolojik Unsurlarının Eklemlenmesi", Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 57, Sayı. 3 syf: 3-30.
- Hablemitoğlu, Necip, Alman Vakıfları-Bergama Dosyası, Pozitif Yayınları, İstanbul.
- Holzer, Petra, (2004) "Bergama Direniş Hareketi", *Kamusal Alan*, , (der) Meral Özbek, İstanbul: Hil Yayıncılık
- Kaypak, Şafak, (2011) "Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*13(20):19-33.
- Kovel, Joel, (2005), "Doğanın Düşmanı-Kapitalizmin Sonu mu, Dünyanın sonu mu?", Çeviren: Gürol Koca İstanbul, Metis Yayınları,
- Kökalan Çımrın Füsün, (2013),Siyanürlü Altın Madenciliğı ve Toplumsal Değışme/Bergama Örneğı, 9 Eylül Üniversitesi Bap Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen yayımlanmamış proje.
- O'Connor, (2000), James, Sürdürülebilir Kapitalizm Mümkün mü?, Marksizm ve Ekoloji, Derleyen: G.N. Demirer, M. Duran, G. Özgür, Ankara, Öteki Yayınevi, Syf:15-45.
- Özen, Hayriye, (2009) "Bergama Mücadelesi: Doğuşu, Gelişimi ve Sonuçları", (http://library.atilim.edu.tr/bulten/sayilar/2009-03/makale_04.html., 23.11.2011)
- Özluer, Fevzi, (2012) "Türkiye'de Ekoloji Mücadelesi Sınıfsal ve Tarihsel Arayüzler Arasında Nereden Nereye?", *Felsefe Yazın* (19).
- Taşkın, Sefa, (1998) Siyanürcü Ahtapot, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Tuna, Muammer, (2006), Türkiye'de Çevrecilik- Türkiye'de Çevreye İlişkin Toplumsal Eğilimler, Nobel Yayınları: Ankara.